

СЕРЕДЪ
КРЫЖАНОГО МОРЯ.

ОПОВИДАННЯ.

ПАЦЫСЛВЪ

Василь Чайченко.

МОСКВА.

Типографія И. Я. Поликова, Покровка, д. Азанчевской.
1894.

СЕРЕДЪ

КРЫЖАНОГО МОРЯ.

О П О В И Д А Н Н Я .

Написавъ *Василь Чайченко.*

М О С К В А .

ИЗДАВІЕ КНИГОПРОДАВЦА Е. А. ГУБАНОВА.

1894.

Дозволено цензурою. Москва, 18 іюня 1893 года

Типографія И. Я. Полякова, Покровка, д. Азанчевской

І. Рушання.

Дыко и похмуро на півночи въ Россіи біля великого північного окіану. Тамъ лиси велики, вуши и нѣтри густо порослы по краєви, а де лисивъ нема, простягаюцца болота та багна. Сумна й непрывитна краєва, сумно и непрывитно жыты людымъ по надъ цымъ холодвымъ крыжанымъ моремъ. Коротке тамъ лѣто, а довга зима зъ лютыми морозами та зъ хуртовинами та зъ глыбокымы снягами. Не поле тамъ годує чоловика, а море; не хлибъ тамъ сіє чоловикъ, а йде у небезпешне море крыжавѣ и ловыть рыбу. бѣе тюлени або кыты и зъ того живе. Та важка та праця.

Часто не вертаюцца люде зъ моря до дому—гнуть одъ бурь та одъ крыгы та одъ иного лыха. Але не лякаюцца того люде и смыво йдуть у небезпешне море, шматка хлеба собі шукаты.

Була весна. Ричка Двына пивнична поламала крыгу и гриюкоче й ступонуть и жене свои темни хвыли у бурхлыве Биле море. На ій ажъ била самого моря стоить мисто Архангельске, а ще дали до моря островець Соломбало; на Соломбали уси берегы водою поняло, а край берегу хытаюцца корабли: скоро мають ихаты въ море. Та вже и поихалы дедякы, а це ще одынь чымалый двохщогловый корабель выиздыты лагодыцца. Звавсь вянъ „Швыдкый“ и выиздывъ быгы кыты. Корабель бувъ добрый, уся снасть нова, харчу узято

було бильшъ низъ на рикъ-боялысь, що може де въ мори замуваты доведця. Харчъ бувъ: сухари, солонина, горилка або й ромъ, горохъ, бибъ, шюно, крупы и всячыя. Узялы и прясной воды, бо морськой жъ не можно пыгы, вона солона. Та прясной воды узялы не багато, бо и можна було добуваты и зъ морськой солоной, перегнавшы и на лембыкъ: вода парою виходе, а сіль зостаеця. Булы й ликы усяки одъ хворобы цынгы. Ця хвороба цынга по холодныхъ краяхъ дуже людямъ дошкуляе и якъ который корабель тамъ у дологу йиде, то завсигды видъ тїей хворобы ликы бере. На мыслывсьтво булы гарпуны, лопаты зализни гостри, сокыры, гаки: корабель бувъ одного богатого кушца и добре бувъ улаштованый.

Старшый на кораблеви, шкыгеръ бувъ старый мореплавецъ. Добре винъ знавъ море. бо часто по йому издывъ. Матросы тежъ булы народъ до моря звыйкый добре. А найбилшъ зъ ихъ море знавъ отой стернычый, що те- перъ била стерна стоитъ, корабель жеруе. Стерно дуже важлива ричъ на кораблеви. Имъ корабель повертаецця туды, куды треба, а безъ його хвыля та витеръ гнатымуть корабель, куды схочуть. Огожъ и стернычый добрый велыка ричъ на кораблеви. Цей стернычый не старый ще бувъ чоловикъ, рокивъ такъ, якъ тридцать пять, а выдко було, що знаючый зъ його мореплавецъ бувъ, бо зручно. спокійно и впевнено коло своего дила повертався. Та и облыччамъ одмит- ный одъ иншыхъ бувъ: то все били та руди, зъ шырокымы бородамы об-

лнччя, велычезни та дужи тила, а цей на зристь хочь и высокый, та ставнишый якось; чорняве обличчя у його зь довгымы вусамы безь бороды; темнокари очи гостри, але спокійни; обличчя тежь спокійне, мовь горде трохи. Його звали Гордіемь Колосенкомь. Гордій Колосенко бувь письменный и розумный чоловікь. Винь бувь сырота, змалку пашовь у важку працю, багато зазнавь лыха. Винь издывь по морю спершу тюленийь быты, а теперь уже шість рокывь плава на тыхь корабляхь, що кыгы издять быты. Винь добре знавь море, ще краще умивь корабли керуваты. Тымь його залюбки коженъ хазяинь на корабель наймавь и дававь плату добру. Теперь Гордій стоявь била стерва, а навкругы його метушывся народь, роспускаючы витрыла, щобь

выиздыты. Якирь уже пиднялы и корабель стоявъ на поготови йихаты.

Шкыперъ гукнуувъ:

— Рушай!

Корабель рушивъ зъ мисца. Витеръ напруживъ витрыла и погнавъ судно. Все перехрыстылысь передъ далекою дорогою. А корабель ишовъ и хвыли весело хлюпалыся объ його, а на ихъ зверху билый шумъ крутывся. Чайки кыгычучы сновыгалы надъ кораблемъ, мовъ прощаючысь зъ имъ. А беригъ далеко вже зостався позаду. Витеръ бувъ погожий, тымъ на кораблеви помы мало було работы: хто сидивъ, хто лежавъ на чардаци, хто тягъ люльку, слушаючы, якъ балакалы товариши, а хто вже и кунявъ - прысдало його шуминия одъ невгавучыхъ хвыль. Тилкы суворый стернычый гостро дывывсь у

далыну своими карымы очыма, не знимаючы руки зъ стернового колеса.

II У дорози.

Уже чымало проплывъ корабель, помынувъ Биле море и выплывавъ у широкий Пивничный крыжаный окіанъ. На кораблеви було де килькы новыхъ матросивъ, такыхъ що оце вперше выихалы въ море. За увесь цей часъ вони могли прыдывытыся до його и пороспытуватися и про море, и про кытивъ, и про все у своихъ товаришивъ, бувалыхъ мореплавцэвъ. Найцикавишый зъ ихъ бувъ молодой хлопецъ Иванъ. Винъ недавнечко забривъ до города Архангельского и теперь опыывся на кораблеви. Все його зацикавлювало навкругы, на все винъ роздывлявся своими голубымы веселымы очыма,

про все роспытувався у товаришивъ. А про те йому було трохи страшно, якъ слухавъ винъ про всякы небезпешности на мори. Одного разу винъ слухавъ, якъ розказували, що розбыло корабель на мори и несамохить скрыкнувъ:

— Охъ и страшно-жъ, Господы!

Гордй бувъ тутъ. Винъ глянувъ своимы острымы очыма на хлопця и трохи сердыто промовывъ:

— А коли страшно, такъ чого йшовъ? Сылывъ бы дома на печи.

Облыччя у Ивана трохи мовъ засмутылося.

Але винъ заразъ же струснувъ головою и весело промовывъ:

— Та я не боюся... а йты було треба, нїякъ не можна було не йты...

— А що хйба—слытався Гордй — хйба иншой работы не було?

Иванъ помовчавъ. Дали каже:

— Була.. та думавъ, що тутъ билшъ заробитку буде.

— А звидкиля ты?

— Верстовъ п'ятьдесять одъ Архангельского.

Гордій знову пытаецця:

— Чого-жъ ажъ сюды зализъ?

— Такъ... Дома у насъ сутужно... убого... а я сирота, ничого нема — я й пишовъ, може що зароблю. Тилькы маты стара въ мене, — ледви ходе. може Богъ дасть, привезу заробитокъ, — буде їй спокійныше. — розказувавъ Иванъ.

— Сирота? — спытавсь Гордій и ласкавито глянувъ на хлопця. Винъ згадавъ, якъ самъ колысь сиротою тынявся по чужыхъ людяхъ. Йому жалко стало хлопця. Венъ спытавсь:

— А билшъ ніякого роду нема?

Иванъ каже:

— Сестра ще маненька есть, — и
заговкѣ сумуючы.

Одынѣ матросѣ засмѣявсь и ска-
завъ:

— Отъ буде ще й рюмсаты за
своею слободою.

И винѣ зареготавсь, а за имѣ ин-
ши матросы.

Иванъ почервонивъ.

Гордій каже:

— Ну, чого напалыся на хлопця,
кожному свое ридне мыле.

И винѣ ласкаво глянувъ на Йвана:
Иванѣ зрозумивъ за цього, що Гор-
дій його пожаливъ. Съ того часу винѣ
улюбывъ Гордія, а Гордій його. Якъ
бувала яка вильна хвылынка, то
Иванѣ такъ и бижыть до Гордія, рос-
пытуецця то про те, то про се. Винѣ
було каже:

— А вже сверблять у мене руки за тими кытамы побытыся! Та до сихъ нема! хочъ бы побачыты, а то ще й не бачывъ ціи рыбыны.

Гордій каже:

— Хиба кытъ то рыба? То тилкы того такъ звуть рыбою, а винъ не рыба, а звирь.

Иванъ дывуецця.

— Йо? А чоґожъ винъ у води живе?

Гордій одмовляє:

— Того, мабуть, що йому краще у води. Нема въ його такыхъ нигъ, щобъ ходыты, чы лазыты, а вміе винъ добре плаваты. А все жъ дыха винъ не зябрамы, якъ рыба, а легонямы, якъ людына. Тымъ винъ и неможе по всякъ часъ у води буты, а повинень на де акый часъ вырына-ты зъ воды, щобъ подыхаты возду-

хомъ. Не рыба винъ, а звиръ и дитей своихъ, якъ звиръ, молокомъ самаця годуе.

Иванъ пытаецця:

— А велыкий кыть що исть? Мабуть здоровенну рыбу?

Гордй каже:

— Де тамъ тоби! Кыть хочъ и велыкий звиръ, хочъ и паца у його така, що цилый човенъ туды зъ людьмы уихавъ-бы, а глотка у його така маенька, що въ неи ледви руку простромышъ. Тай зубы бувають тилкы у молодыхъ кытивъ, а потимъ выпадають, а замисть ихъ вырастае у його въ роти у горишнихъ щелепахъ сотъ висимъ роговыхъ палокъ—кожна мало не два сажни завдовшкы. а пивъ вершка завшыршкы.

— А на що-жь оце йому?

— Слухай же! Якъ схочецця йому

исты, винь роззявить рота, набере въ його воды, скильки влизе, а то-ди й выпускае кризь ту ситку зь ото-го паличча, — вода вытече, а усяка дрибна рыбка, мъякуны, раки то що зостаецця въ роти, и кыть тымъ и жывыцця.

— А сердытый кыть?

Гордйй каже?

Та де тамъ тоби! Винь дуже боязькый та ще й дурный мабутъ. Дарма, що винь великый, а иноди якъ нападуть на його акулы... Ця рыба люта, а зубы въ неи дуже го-стри. Дакъ якъ нападуть на його, — такъ табунами за имъ и плывуть, такъ и режуть зь його шматками са-ло. Иноди забъють, загрызуть його такъ, що й здохне кыть.

Зновъ пытаецця Иванъ:

— А великый кыть, дядьку?

Горлій каже.

Кыть найбилша звырына на свити. Дорослый бува сажень висимъ, або и десять иноди; а якъ бы його пидперезаты у найтовщому мисци, то треба бѣ пояса сажень пять або шість завдовшкы. А важыть винъ стилкы, якъ двисти добре годованыхъ воливъ—десять тысячъ пудъ.

— Отъ хочъ бы скоріше побачыты його!

-- Не журысь, побачышь!

III. Кыты.

Промынуло ше' два дни, и Йванъ справди побачивъ кыта. На кораблеви на щогли, на тому високому стовпови, що витрыла на йому высять, прыправлено було вгори дижку. У тій дижци що дня стоявъ вартовый мат-

росъ и дывывсь, чы не выдко де кы тивъ. Одного разу уже въ обидъ винъ гукнуувъ:

— Кыты!

Уси кынулись зъ середины съ корабля на гору, на чердакъ, дывытыся. Праворучъ отъ корабля, на схида верстовъ зъ пять пывла купа якихсь величезныхъ темныхъ тиль. Воны широко розганялы хвылю, розбываючи воду хвостамы. Страшыдла пывлы швыдко. Шкиперъ гукнуувъ:

— Готуйтесь! Обглядить гарпуны, чы добре до верьовокъ попрывъязувани! Скалки наготувайты! Спускай човны! Сидай по шість чоловика у човенъ!

Усе заворушылось, заметушылось. Чотыри човны высилы пры боци въ корабля. Ихъ мыттѣ поспускано на воду. У кожный сило по шість чоло-

вика. Човны рушылы. Спереду въ човни стоявъ гарпунаръ, той що кыта гарпуною бѣе. У його въ рукахъ гарпуна. Се ратыще зализне гостре, зъ зазубнемъ на кинци. Зазубень на те, щобъ якъ ударышь кыта, такъ еѳ вырвалась бы назадъ. До гарпуны шривъязана вирьовка. Ця вирьовка довга, але іи намотано на прироблену у човни скалку. Якъ потягты вирьовку, то гарпуна скалка крутыцца и вирьовка розкручуецця.

Иванъ тежъ потрапывъ на одынъ човенъ. На тому човни порядкувавъ одынъ старый кытобїедъ Панасъ.

Матросы зъ усїи сылы громадылысь. Човны лынулы якъ птыци. Панасъ каже:

— Не плещить весламы! Не нахыляйтесь напередъ, хлопци, та глядять, щобъ скалка не занялася, якъ почне кыть вирьовку тягты!

Отъ уже кыты близько! Воны плывуть та мабутъ и не помигають човнивъ. Спереду бувъ найбилшый кыть сажень десять завдовшки. Винъ плывъ кываючы головою у гору й у низъ; голова була страшенно велыка—зато го третина зъ усього тила. заразь коло головы, по обохъ бокахъ тила, булы плавныкы, а трохы выше надъ плавныками невелыки очи. Велычезна морда роскрылася. Кыть бувъ сажень тры завшыршки. Выдео було якъ усяки дрибни тварючы морськы поначыплювалыся кытови до губивъ, до вусивъ. Мабуть ихъ уже багато набралося у роти. Винъ стулывъ губы, вычвыркнувъ воду та тванъ морську. Потимъ ковтнувъ и мабутъ одразу проковтнувъ усе те у свое велычезне черево.

Тѣи-жъ хвылыны де билы чайовъ

крычучы посидали кытови на широку спину. У спыни въ кыта кублылыся тысячи усякыхъ дрибныхъ тварючекъ. Чайкы заразь почалы ихъ выдзьобувати та йисты. Велычезный хвистъ кытячий лежавъ не рубомъ, якъ у рыбы, а лежма.

— Панасъ каже:

— Обережнишь пидъиздить! Та збочить трохы, збочить, звернить у бикъ, а то якъ пидъидемо кытови пидъ хвистъ, то такъ лусне, що тилкы самы трисочки видъ чевна зостануцця.

Човенъ смилыво и обережно пидъихавъ до кыта и збочивъ. А зъ другого боку заиздывъ другой човенъ. Уси очей не зводылы зъ кыта. Панасъ увесь вышростався. Рука йому напружылася, пидвелася. Винъ кынувъ гарлуну. Зализо лыснуло на сон-

щи. Гостра гарпуна тяжко встромила-
лась у спыву кытова. Панасъ гук-
нувъ:

— Назадъ!

Човенъ кынувсь назадъ. Кыть
вдрыгнувсь зъ болю, кынувсь зо всіей
сылы; гупонувъ хвостомъ по води-
ажъ хвыля високо встала, и цирнувъ
у глыбъ.

Панасъ кричить:

— Полывай вирьовку!

Кыть потягъ за собою вирьовку.
Вона такъ швыдко закрутылася на
скалци, що ажъ зашпила отъ отъ
займецця. Матросы заразъ-же кыну-
лись іи полываты. Панасъ тымъ ча-
сомъ узявъ другу гарпуну. Але де
дали кыть пльвъ же тыхше. Черезъ
чверть годины винъ вырнувъ зъ мо-
ря. Вивъ вычвыркнувъ воду и спы-
нывся видпочываючы. Човенъ подъ-

ихавъ до його. Иванъ та Панасъ знову вдарылы його гарпунами. А зъ другого боку вдарено його зъ другого човна. Кыть знову пирнувъ у воду. Винъ бигъ у води якъ скаженный, тягаючы за собою човна туды й сюды по морю. Такъ тяглося хвыльнъ зъ десять. Панасъ тилкы гука.

— Щырише, хлопця, держаця! Швыцче женить човна! Онъ — онъ винъ уже вышлыва.

И справди, кыть вырнувъ знову. Винъ уже бувъ стомлений та змученый. Глубоки равы пороздыралыся ще билше. Зъ ихъ такъ и цөбеныла кровь. Широко навкругы почервонилы одъ кровы хвыли морьски. Кыть тяжко пльвъ. Винъ помалу выкидавъ зъ низдеръ воду, але страшенно розбывавъ хвыли своимъ величезнымъ широкымъ хвостомъ. Ще разъ кы-

нулы гарпунари по гарпуни. Кыть знову смыкнувъ. Але теперь винъ не пирнувъ у воду, а поплывъ зверху, мовъ текаючы. Тилкы сылы у його вже не було. Винъ почавъ пливты тихше, иноди зупынявся, тоди кыдавсь напередъ, потимъ знову стававъ. Його почало корчыты то въ той, то въ той бикъ. Винъ разъ-уразъ бувъ хвостомъ по води. Човны одъихалы дали, щобъ не втрапыты йому пидъ хвистъ. Вже зъ низдеръ йому не сюркала вода. Нарешти кыть выростався увесь, важко лигъ на бикъ; ажъ черево йому наполовину заяснило зъ воды. Винъ бувъ мертвый.

Човны подъихалы. Одынъ матросъ выскочывъ зъ човна и злизъ на кыта по його крутому бокови. Шеура на кытови була слызька. Щобъ чоловікъ

не впавъ у море, у його подошвы на чоботяхъ пидбыти булы острыми шпыньками. Вивъ, а за имъ и други матросы, зачешылы гаками кыта и два човна потягло його до корабля.

Але двомъ инымъ човнамъ не такъ пощастыло. Вони вже зтого вбылы кыта. Та якось одынъ човенъ необережно подыхавъ до хвоста. Кыть даянувъ хвостомъ, розбывъ човенъ на трисочки, а самъ пирнувъ. Шестеро матросивъ поглынувъ страшный вырь, що зробивсь одъ того, що кыть пирнувъ. Зъ другого човна загукалы:

— Рятуйте! Люде у води!

Панасъ зъ своими товаришамы кынувъ убытого кыта тягты и мерщій метнувся на помичъ.

— Гей, братыкы, послышайтесь!
Пропадутъ люде!

Матросы зъ усіей сылы гналы човна. За разъ почалы кыдаты тымъ людымъ, що потопалы, вирьовкы. Люде хапалыся за вирьовкы и татъ ихъ вытягано зъ воды. Пъятюхъ вытяглы заразъ-такы. Але одынъ потрапывъ самѣ пидъ кытовый хвистъ. Кыть його дуже вдарывъ—винъ очмаяивъ и не мигъ пливты. Винъ пирнувъ у воду. Старый Панасъ каже:

— Отъ утопне людына! треба, хлоще, комусь кынутысь та вытягты його зъ воды! Старый я вже ставъ, а тобъ и я...

Въ ту жъ мыть блиде облыччя знову впрнуло зъ воды, руки протяглыся у гору, облыччя посынило. Чоловикъ непрытомно разплющивъ очы, хвылыну подержавсь на водѣ и потимъ знову почавъ топнуты. Гаятысь було николы. Иванъ кынувсь

у хвыли. Винъ ухопывъ утопленого за волосся и такы вытягъ його на човень. Винъ бувъ непрытомный, його почалы трусыты, качаты. А кытъ тымъ часомъ знову вырнувъ зъ воды. Винъ брызкавъ кровью, здригавсь и борсавсь на води. Човны пидъихалы до його и не дали йому довго мучытысь, — заразъ добылы. Потяглы й цього до корабля.

Тымъ часомъ прочумавсь той, що того вытягъ Иванъ. Винъ и каже:

— Спасыби-жъ тобі Иване! я тобі цього повикъ не забуду.

А Иванъ каже: „Этъ, що тамъ! Сегодня я тебе, а завтра може ты мене вытягнешь“.

Уже звечорило, и вси повернулысь на корабель. Другого дни шкиперъ звеливъ прывернуты до берегу до Лопарськой земли. Корабель знай-

шовъ затышне мисце и почалы требушыты кытивъ. Вирьовками на блоци пидтяглы голову кытови трохи у гору, одрубалы ии и стяглы на корабель. Тоди матросы полизлы на кыта. Воны проризувалы на йому шкуру й сало ажъ до м'яса упоперекъ, смугою завшыршкы пивтора аршыны, потимъ прив'язалы до смугы вирьовку. Тры матросы згоры зъ корабля тяглы за вирьовку. Вирьовка здырала зъ кыта смугу шкуры та сала. Ти матросы, що на кытови булы, пидризувалы сало зализными гострыми лопатами. Такъ обидралы зъ усього кыта шкуру и сало однією довгою (спыральною) стягою. Кисткы тамъ ясопокынулы.

Тымъ часомъ стяглы на корабель голову, зъ неи вырубалы зъ рота рогове паличча, — воно бо иде на паря-

солькы та на иныи речи. Пидь вусомь бувь товстыи языкъ. Винь у кыта затого не ворущыцца. Винь бувь дуже мягкый. Одынъ матросъ упавъ на його, та такъ и вгрузь у йому, якъ у подушци.

Робылы весело, сміючыся, и швидко доробылы все дило.

Потимъ почалася инша работа. Сало кыгове ризали и топылы у велычезныхъ казанахъ. Стопывши лій, вальывалы у кухви и ховали у низь корабля. у трюмъ. Зъ билшого кыта набралы висемдесять пудивъ роговыхъ палокъ и тысячу симсотъ пудивъ сала, а зъ сала натопылы тысячу триста пятьдесятъ пудивъ лою. За це все можно було вторгуваты билшь якъ дви тысячи рубливъ.

День пять такъ топылы лій. а потимъ знову выихалы у море. Знову

вартовый гукнувъ: — „Кыты!“ Знову поихалы и вбылы двоухъ кытивъ та ще й одно кытеня, що зъ матирью пливло. Кытобійцямъ щастыло. Корабель издывъ побиля острову Шпицбергену, за лито набывъ кытивъ багато и бувъ затого повенъ. Треба було-бъ вертацця Але шкиперови хотилося ще трошкы додаты здобычы. Винъ довго думавъ и нарешти пидійшовъ до Гордія и спытавсь:

— А скажы по правди, Гордію, якъ ты думаешъ, чы можна намъ ще разъ кытивъ пошукаты?

Гордія вси поважали за те, що добре винъ знавъ море, и шкиперъ часто його питався. Гордій помовчавъ и сказавъ:

— Глядить!..

А шкиперъ допытуецця:

— А ты яеъ?

Гордій каже:

— Та мисяць Серпень уже кинчаецця.

— Такъ думаешъ, що пизно?

— Пизно такы...

А може ще разъ можна?

— Чому не можна! Можна! Та якъ бы чого не було!...

Каже шкиперъ:

— Отъ, Богъ поможе, той не буде! На неби бури не выдко... Ще разъ хочъ бы стривуты кытивъ. А якъ що за тыждень не стривемо, той вернемось.

Гордій каже:

— Глядитъ!... ваше дило!

Шкиперъ звеливъ ихаты дала на ливночь — чы не стривуть ще кытивъ.

IV. К р ы г а.

Корабель рушивъ. Два дни проихалы и не стрилы й одного кыта. Третього дни витерь здорово повіявъ зъ пивночи. Винъ ночавъ гнаты видтиль крыжныны. Швиперь побачивъ, шо ихаты небезпешно. Винъ зведивъ повертаты назадъ. Але вже шчынылася буря. Велычезны хвыли здіймалысь, якъ горы; корабель кыдало то туды, то сюды, якъ трисочку; витерь вывъ и ревивъ, якъ скаженный, рвучы снасть. Корабель трищавъ и рышивъ; усю ничъ мореплавця дожыдалыся смерты.

На ранокъ буря стыхла. Але вона наробыла лыха: вона понагоныла съ пивночи багато велычезныхъ крыжнынь. Вони захарастылы усю море лавкругы корабля и пхалы його зъ

усихъ бокивъ. Инши крыжныны были велики, якъ горы. Воны были дуже штучни: здавалося, що то палаць высокый або церква зъ высоченною дзвинуцею. Усе це сяло й блищало такъ, що здавалося, мовъ бы ти палацы й церкви зъ крышталю, чы зъ якого дорогого пышно барвыстого каминня пороблено. Инши крыжныны сялы усякими барвами: червоною, жовтою, зеленою, сыньою-усе те одъ сонця. Краса була велика. Але краса ця була страшна. Булы крыжныны килкы верстовъ завдовшкы. Булы таки, що сажнивъ трыдцять заввышкы. Одна така крыжна могла раздавыты корабель. Ихаты було страшенно небезпешно. Але стояты було ще небезпечнише.

Шкыперъ гуквулъ:

— Стернычый! Бережы стерна!

Гордїй и такъ беригъ. Винъ зму-
чывся за ничъ, керуючы корабля у
той часъ, якъ його шарпала буря.
Якъ бы винъ не вмивъ такъ гарно
керуваты, стерно давнобъ поламало.
А безъ стерна кораблеви - якъ пта-
хови безъ крыль. Але теперь Гор-
дїй знову стоявъ била стерна, словїй-
ный и дужый, неначе усю ничъ славъ.
Керуваты помижъ крыжынамы було
страшенно важко й незручно. Але Гор-
дїй знавъ, що якъ помылиця винъ,
то вси воны загынуть, и керувавъ
добре. Уси матросы побрали довги
дрючки зъ залізными наконешны-
ками и одпыхалы ими небезпешни
крыжыны. Корабель прыйшовъ у та-
кий вузький прохидъ, що облавкы
въ кораблеви трохы не терлысь объ
двѣ велычезни крыжыны, що стоялы
по обыдва бокры. Пишовъ велыкий

снигъ. Крыжныны пливлы и тришчучы розбывалысь одна объ одну, крыжани грудкы такъ и сыпалысь. Нарешті корабель дійшовъ до такого місця, що зъ його нікуды було выйты: спереду заснувало крыгою, а ззаду йшла на корабель велычезна, висока крыжына. Не можна було йты ни напередъ, ни назадъ. Иванъ стоявъ близько Гордія и сказавъ:

— Господы, що воно буде!

Гордій одмовывъ:

— Що Богъ дасть.

Крыжына була вже такъ близько, що ось-ось роздавить корабель. Хтось крыкнувъ:

— Пропадемо!

— Цыть! — гукнувъ шкымеръ. —

Оддыхай!

А крыжына насувалась на корабель и, здавалось, зовсімъ нависла

надъ нымъ. Швыперъ знову закрычавъ:

— Одыхай!

Але никто не слухавсь: уси поперелякувались и кынулись геть одъ крыжыны. Але тѣ-жъ хвылыны крыжана гора видразу перекынулась и страшенно гупнула у воду. Величезна хвыля лынула на корабель, облыла його и подкынула у гору. Все скрыкнулы. Але Гордїй зъ усїей силы налегъ на стерно и здержавъ корабель. Якъ уси поперелякувани глянулы на крыжану гору, то їи вже не було. Уси перехрыстылысь. Иванъ спытавсь у Гордїя:

— Дядьку, чого це вона впала?

Гордїй відмовивъ:

У неи була дуже велика верхня частына. Спидня частына трошкы підтанула — тымъ и полухшала.

Верхня частына переважыла и крыжына обернулася и пирвула у воду. Добре, що вона поспишилася упасти. А якъ бы обернулася трошкы згодомъ, то впала-бъ просто на корабель и роздавшла-бъ його.

Але-жъ выйты не було куды. Крыга тисво оточыла корабель. Дали йты було не можна.

Надъ вечиръ дуже похолоднишало, а у ранци мореплавци побачылы, що крыга позмерзалася. Корабель тежъ умерзъ у крыгу, теперъ винъ бувъ якъ прыкованный до неи. Рушыты зъ місця було ніякъ. Можна було тилкы ждаты. Люде казалы:

— А може, якъ цю крыгу пожене дали ва пивдень, то вона тануема и мы вызволимось.

Але сподиванкы byly даремни. Витеръ віявъ уже не зъ пивночы на

пидень, а на охидъ. Уся крыга зъ кораблемъ посувалася тежъ на схидъ. Спершу витерь бувъ невеликый. Але де дали, винъ усѣ билшавъ та билшавъ. Крыга почала ламатыся. Крыжыны збывалыся до купы, лизлы одна на одну, лизлы на корабель. Знову можно було боятыся, що воны його роздавлють. Уже смеркалося, якъ стернычый одразу скрыкнувъ:

— Дывысь назадъ! бережысь!

Уси глянулы назадъ и побачылы вельчезну стину зъ крыжаныхъ гиръ.

Вона летила на ихъ, якъ буря.

Шкыперъ гукнувъ:

— Берысь, оддыхай!

Вси кынулысь оддыхаты крыжины дрючкамы и всымъ, чымъ можна було.

А крыжыны злазылы одна на одну, и стина все выщала та выщала.

Вона дійшла до корабля, и корабель

затрищавъ пидъ крыгою. Частына снасти поламалась; шкыперъ крыкнувъ:

— Бережысь крыгы!

А крыга такъ и лизла на корабель. Найменчы крыжныны розбывалісь, подалы додолу и переризувалы вирьовкы на щоглахъ. Люде зъ усіюя мочы силкувалысь одпызаты крыгу. До якыхъ уже пораясно гострымы шматкамы крыгы. Колы це одирвавсь вельчезный шматокъ крыгы и вдарывъ просто шкыпера. Шкыперъ упавъ. Тужъ мыть вельчезна крыжна, завбилшкы зъ корабель, пиднялася вгори. Якъ бы вона впала на корабель, уся загынула-бъ. А вона пиднялася ще выще й похытнулася. Уся скрыкнулы й одскочылы. Колы це корабель виразу пидкынуло. Друга крыга пидійшла

лидъ його, выпхнула його у гору. Корабель мовъ перекинуло черезъ крыжану стину. Тамъ винъ зновъ упавъ на крыгу, пробывъ їи и опы- нывсь на води. Люде скрыкнулы:

— Слава тобі, Господы!

Вси кынулысь до шкыпера. Але винъ бувъ мертвый: йому розбыло голову Уси зажурлысь: шкода було и шкыпера, бо винъ бувъ чоловікъ не поганый, та ще думалы, якъ то вони теперь безъ його вырягуюцця.

— Вична памьять! Царство йому небесне!—сказавъ Гордій и перехрыстывся, перехрыстылысь и уси зъ имъ. Хтось сказавъ:

— Те и намъ усимъ буде.

Усимъ зробылося тяжко на серци.

А тымъ часомъ крыча робыла свое дило. Вона знову облягла увесь ко- рабель.

Винъ такъ затрищавъ, що здова-
лось, -ось ось роздавыця.

Люде закрычалы:

— Ось колы пропадаты!

Але пропадаты ще було рано. Не-
задаромъ витерь ущухнувъ, и крыга
не стала муты одна на одну. Все зу-
пинылося.

Була ничъ. Люде пишы у сере-
дыну въ корабель, у каюты гритыся
й одпочиваты. Шкыперове тило узялы
й положиы до його у хату, у ка-
юту. Його хотилы завтра поховаты.

Хтось сказавъ:

— Поховаемо, якъ що тилкы са-
мы жывы будемо.

Але ничъ промынула спокійно.

V. Остривъ.

Другого дни у ранци наши море-
плавци обглядили корабель. Винъ

бувъ дуже поламаний и въ йому про-
бытый бувъ бикъ. Винъ вже ни на
що не здатный бувъ. Плывты на
йому не можна було. Шокы вси раз-
глядали корабель, Иванъ скрыкнувъ:

Гляньте! гляньте! остривъ!

Вси подывылысь. Вони й не поми-
тылы, що за ничъ ихъ пригнало до
остривця невеличкою. Корабель сто-
явъ затога бия берега. По кризи
можна було зъ корабля на берыгъ
перейты. Люде пыталися:

— Якый це остривъ?

Але нихто не знавъ, де вони есть,
и не мигъ нихто сказаты, якый це
остривъ.

Потимъ пишы уси вкупи у ка-
юту. Треба имъ було порадытыся.
Якъ зійшлыся старый Панасъ ска-
завъ:

— Отъ що, браття: зайхалы мы

у таке пекло, що хто його зна, чи вернемося додому. Дуже намъ скрутно буде. Треба намъ упередъ розмиркувати, що маємъ робыты, а то такъ пропадемо. Уси сказали:

— Дидь правду каже.

А одынь матросъ говорить:

— Кажы-жь, диду, що намъ робыты? ты найстаршый, тобі й казаты.

А Панасъ каже:

— Добре! Я отъ що скажу. Не можна намъ безъ отамана. Насъ двадцятеро чоловіка. Безъ отамана кожене почне, що хоче робыты. Не буде ладу, буде тилкы розгардіяшъ, и мы вси загинемо.

А ти пытаюцця:

— А хто-жь буде отаманомъ?

И почалы радыцця, хто буде отаманомъ. Одни казали, що Панасъ хай и буде отаманомъ.

А Панасъ каже:

— Я старый, оберить молодшого. Вы послушайте, що я вамъ казатиму. Треба отамана такого, щобъ добре море знавъ и щобъ розумный бувъ. Кращого отамана, якъ Гордій нема. Винъ багато издывъ и море добре зна. Треба Гордія отаманомъ.

Люде подумалы и сказалы:

— Правда! Нехай Гордій отамануе.

А Гордій каже:

— Я отаманомъ буду. Але треба, щобъ ви меня у всьому слухалысь, а то ладу не буде.

Всеи забожались, що слухатымуця отамана.

Годи Гордій сказавъ:

— Якъ вамъ здаетця, чи зятый корабель, щобъ плывты въ йому, якъ весна прыйде?

Усеи кажуть:

— Нездатный, йому бикъ Провалыло.

Гордїй каже:

— И жыты на йому не можна. Тилкы витеръ знову повіе, крыгу почне знову ламаты, и корабель зовсімъ роздавыть и насъ подавыть. Треба переходыты на остривъ жыты.

Уси згодылысь, що Гордїй правду каже. Молодчи кажуть:

— А въ чому-жъ мы жытемомъ?

Гордїй каже:

— Та вже-жъ треба якось влаштуватися. Розберемо дилувания зъ корабля и зробымо на острови хату. Топыты у насъ е чымъ: е вугыль та й лоємъ кытовымъ топыты можна, йсты ещо: на зиму стане. А по весни може Богъ корабель пошле до нашого остриву.

Такъ уси й постановылы и того

жъ дня хотѣлы початы хату роботы. Але спершу треба буля шкыпера поховаты. Узялы тѣло и пишы по крызи на остривъ. Тамъ выкопалы яму, поховалы убытого. У Гордія бувъ молитовникъ и винъ прочытавъ молитву надъ мертвымъ. Тоди уси перехрестылысь и пишы четъ. Усимъ було сумно. Того жъ дня заходылысь коло хаты. Спершу треба було обибраты місце, де будуватысь.

Гордій сказавъ:

— Треба на пивденнимъ боци острову будуваты хату, бо видтиль выднице, якъ корабля йтымуть.

Обибрали гарне місце надъ берегомъ. Місце було въ улоговини, а зъ пивночи гора його захыщала. Тутъ було затышно. Тоди роскыдали снагъ и выривняли землю

Тымъ часомъ инши ламалы кора-

бѣль и дилування стягали на островѣ. Якъ постягали, почали робыты хату. Гордїй та ще де хто умили трохи теслюваты. Вони побрали сокыры и почали робыты. Отаманъ змалювавъ плавъ. Хата була чымала. а зъ нею у купи коморя. Тамъ хотили поскладаты увесь харчъ и одѣжу, що зъ корабля визьмутъ. За десять день хата була готова. Въ нїй попускано викно. Скла не було. Замисць шыбокъ заскылы викна гладенькымы прозорымы крыжынкамы. Свить кризь ихъ проходывъ. звисно, поганише, ніжъ кризь скло. Тоди перетягы зъ корабля двичавунни грубки, прылаштувалы ихъ и затопылы. Попрыносилы столы, поробылы лавы. Хата стала якъ хата. Тоди почали перетягаты харчъ, одѣжу и струментъ зъ корабля у:вою

коморю. Такъ робылы ажъ до Покровы и багато поперетягали. Гордій хотивъ бувъ поперетягаты на островъ лій кытовый увесь, а тоди розибраты зовсимъ корабель и тежъ перетягты. Але це дило тилькы почалы, а въ ночи знову шкварнула буря. Крыгу поламало й понесло, а за нею й решту зъ корабля. Якъ бы оце наши мореплавци зостались на кораблеви, то ихъ подавыло-бъ теперь крыгою. Але незабаромъ потимъ вздарылы таки морозы, що не можна було зъ хаты й носа выткнуты. Крыга знову обмерзла навкругъ острову. Уси сѣдили у хаты и грилыся бия печи. Топлива було у ихъ цокы багато, и вони холоду не боялись.

VI. У хати.

Гордій переніс зъ корабля пацери и книжки. Проміжъ ими бувъ и календарь. Гордій що дня значивъ у йому прожитый день, бо инакше легко було заплутатись и погубити дни. Такимъ побытомъ наше товариство знало дни, знало й будни свята та неділи. Та роботи помы не було багато и въ будни. А про те Гордій дававъ усимъ однаковий порядокъ. Що дня повстававши, усі йшли одкыдаты снігъ одъ хаты и прокыдаты стежку до моря. Хоча ціи стежки не дуже треба було, алежъ Гордій казавъ, що неодминно що дня треба роботы де яку роботу на дворі, щобъ не причепылася хвороба-цынга. Ця хвороба буває тилкы на пивночи и дуже люта. Усі слухалыся отамана.

Потимъ ишлы снидаты. Сниданья, обидь и вочерю варыло двое зъ товариства по черзи: по тыжняхъ. Кухарямы обибралы тыхъ, хто билшъ до цього дила здатный бувъ. Поснидавши, коженъ мигъ роботы, хто шо хоче. У товариства було семеро ружныць, порохъ та кули. То хто хотивъ, ишовъ на мыслывсство. На острови велося чымало лысыць та песцивъ. Наши мореплавци были ихъ для шкуръ: думалы шкуры збираты та продаты потимъ, якъ вервущя до дому. Опричъ того, булы тамъ ще олени та били ведмедя. Але доси ни-хто ще не вбывъ билого ведмедя.

Ружныць не ставало на всихъ и не коженъ мигъ стрильцюваты тоди, якъ хотивъ. До того де кому, наприкладъ кухарямъ, и николы було. Тымъ то отаманъ порадывъ, щобъ якъ

хто що вбѣе, то несты до гурту; а потимъ уже, якъ що Богъ поможе повернутыся до дому, подилытыся шкурамы, чы гршмы за ихъ, усимъ ривно. Уси на те присталы, такъ и робілы.

Обидаты зиходылысь уси въ одинъ часъ. Пообидавшы не сѣдылы у хати. Хочъ и якъ крєктало товариство, але отаманъ усихъ знову выгонывъ на двирь та все лякавъ цынгою. Хиба вжо дуже великый морозъ бувъ, то шлувавъ. Уси зналы, яка страшна та хвороба цынга, и слухалысь.

У вечери що дня отаманъ чытавъ евангелію. Уси слухалы пыльно. Иноди Гордій де що й выяснявъ. Середъ снєгивъ и крыгъ, середъ пивничного окіянупу чулося Хрыстове слово. Те слово пиднимало нещаслывымъ людемъ въ гору ихъ понывлого духа,

робыло ихъ дружнишымы и добришымы одного до одного. И такъ велося що дня.

Скоро прыйшла й зима. Черезъ мисяць писля Покровы сонце вже не свитыло билшъ. У донь було темно, якъ и въ ночи. Такъ завсигды бува зимою по тыхъ краяхъ. Выходыты зъ хаты доводылося тилькы разъ на день. До того ще и морозы были такы люти, що духъ перехоплювало, а витерь мовъ ножемъ лице ризавъ. Усе замерзало и робылось тако тверде, якъ камивюка. Мнясо, лій были такы тверди, що ледви сокырою врубаешъ. Сумно й тяжко було теперь нашому товариству сыдиты у хати. Коженъ почавъ робыты якесь дило. Двомъ сподобалось ковалюваты. Зъ вельыкого зализного гака, що взялы зъ корабля, вони змайструвалы соби

вершлягъ. За каминюкы зробылы ко-
вадло. Тоди почалы куваты зъ уся-
кихъ зализныхъ уламкивъ, що зъ ко-
корабля набралы. Воны поробылы
спысы й ножи велики, кажутъ:

— Може здадущя.

Други почалы майструваты пасткы
на лысыць та на пещивъ. Це було
не погано, бо пороху було не багато
и треба було його берегти. Поста-
вылы пасткы. Звиры въ ихъ ловы-
дыся и шкуры зъ звириивъ складалы-
ся до купы.

Такъ день мынавъ по дню. Тыгъ
часомъ у товариства подралася оде-
жа, що въ ій воны прыйшлы на
остривъ. Треба було шыты нову. У
ихъ byly оленячи шкуры. Зъ ихъ
воны почалы шыты соби одежу. Але
спершу треба було ихъ вычыныты.

Шкуры спершу мочылы у снigовій

води доты, помы ажъ починала злязыты зъ ихъ шерсть. Шерсть шчышчалы. Тоди шкуры сушылы и мяялы у рукахъ, ще й оленячымъ лоемъ по-лывалы. Зъ цього шкуры робылыся мяякы. Але ти шкуры, що треба ихъ було на кожухы, мочылы у води тилкы суткы, а потымъ такъ саме мяялы, лоемъ полываючы.

Тоди починали краяты, а покра-явши—шыты. Голокъ у ихъ не було. Ковали покувалы имъ поганенькы шила. Нытокъ тежъ не було. Вонны роскрутылы кодолу и наплели тоненькыхъ вирьовочекъ. Имы и зшывалы. Такъ пошылы соби усяку одежду и обуву. Одежа була не дуже чепурна, та за те мицна и тепла. А якъ тепла то и добре, бо не було имъ лютишого ворогу, якъ холодъ.

Свитылы увесь день. Свитылы каганцемъ зъ дою.

У вечери отаманъ и теперь що дня чытавъ. Потомъ балакалы, казалы казкы, иноди й писни спивалы.

Одного разу у вечери выйшлы деяки зъ товариства на двиръ и побачылы, що небо на нивничъ дуже потемнишало, ажъ чорне зробылося. Тилкы не все, а пивкружжямъ (пивколомъ). Почалы дывытыся, що дали буде. Чорне пивкружжя почало видъ краю билшаты спершу вузькою стягою, а дали все шырше и шырше. Незабаромъ на неби простяглася ясна дуга затого аршынь завшыршки. Дуга була била и мовъ трохи блакытна. Дуга ворущылася: то въ гору пиднималася, то на спидъ зсувалася; дали почала хытацця, то ливоручъ, то праворучъ. Такъ тяглося долго, мабутъ зъ годыву. Тоди дуга захвылювала ще билше и въ де якыхъ

мисцяхъ мовъ попровалювалася. Вид-
тиля одразу вылетилы вогньови стов-
пы: червони, зелени, темни, блакыт-
ни. Стовпы вылітають затого до се-
редыны неба, хвылююцця, то зихо-
дюцця, то розиходюцця, то прыга-
сають, то знову ще билше палають.
Усе небо мовъ зайнялося, наче море
вогняне зробылося.

Свить пшовъ усюды. Мовъ запа-
лалы, зайнялыся гора й долына,
снигъ, крыга заблыщалы барвысты-
мы вогнямы. Уся земля сяла; здава-
лося, мовъ на землю прыйшло якесь
огньове осяйне й блискуче царство.

Це було пивничне сяєво. Воно бу-
вае тилкы по тыхъ холодныхъ краяхъ.

Воно было часто у гэдыву. Това-
рыство раде було, що хочъ годыны
двѣ выдно було. Тоди воны ходылы
стреляты оленивъ або становыты
пасткы на лысыць та на песцивъ.

VII. Гости.

Одного разу, якъ було такє сяєво, шестєро зъ товариства пишли зъ рупнѣцями стріляты олєнивѣ; восьмеро пишли обглядаты и знова поставыты пасткы. Дома зосталося тилкы шестєро. Троє спало. Гордїй сѣдивъ и щось копырсавъ. Иванъ майструвавъ пастку; ще одынъ выстругувавъ колодочку на ножа.

Видразу почувы вси, що стєля за трусылася и загрищала. Уси трохы перєлякалысь. Огаманъ усгавъ и пишовъ подывыцця, що тамъ такє. Винъ одчынивъ дєри, вызырнувъ, алє заразъ-жє вернувєся, дєри знову зачынивъ, ще й засунувъ. Уои сныталыся:

— Що тамъ такє?

А винъ каже:

— Ведмиди на хати, ажъ троо.

Уси перелякалыся та й не потроху. Билый ведмидь живе тилкы на пивночи. Винъ мае велькый билый смухъ. Той смухъ обороня його одъ холоду. Жыве винъ часомъ на земли, часомъ на крыжынахъ такыхъ, що по морю плавають. — де ижи йому билше, тамъ и жыве. А истъ саме мясо. Море часто выкыда на береги нежыву рыбу, здохлыхъ кытивъ, тюленивъ або морживъ. Винъ те все жре. А якъ того нема, то домце й до гнздъ морськихъ птахивъ — поистъ и яйца й пташенятъ. Иноди ловыть тюленивъ, а то й на сонного моржа нападе — якъ що подужае, то ззистъ. Плава й пирнае дуже добре. Сыла у його велька и стривацця зъ имъ небезпешно.

Иванъ каже:

— Со воны почулы нашъ харчъ, —
будуть теперь добувацця.

А другой пытаецця :

— Та якъ же воны на хату злизлы?
Иванъ каже :

— Та биля хаты стояла ломака —
мабуть по тій ломаці.

Отаманъ каже :

— Нема чого дурно часъ гаяты,
балакаючы. А то воны намъ и хату
розвалюгь. Треба боронгыся.

У ихъ була тилкы одна рупныця,
бо вси инши стрильця позабиралы.
Отаманъ скоренько ии набывъ, тоди
заткнувъ соби за поясъ сокыру. Де
хто взявъ спыса, а де хто тежъ со-
кыры. Колы чують -- уже биля дверей
ведмидь шкребецця. Иванъ тилкы
одчынивъ двери, а ведмидь у ха-
ту лапою. Якъ бы не видскочывъ
Иванъ — розмижчывъ бы йому голову

ведмидь. Але тужь мыть Гордїй стрельнувъ звирови просто у шыку. Ведмидь заревивъ и подавзя назадъ. Дидь Панасъ тымъ часомъ кынувсь та й прычынивъ двери. Ведмидь розлютувався. Винъ почавъ ще дужче шкрябацця у двери.

Отаманъ каже:

— Такъ винъ двери полама. Якъ одынь, то ще ничого, а якъ и ти злизуть, та вси сюды, то вони насъ подавлють. Треба вылизты у викно.

Нихто не хотивъ лизты: уси боялыся. Отаманъ каже:

— Я полизу першый—хто ще?

Иванъ каже:

— И я зъ тобою.

Отаманъ говорить:

— Мы выскочимо у викно и вбъемо цього ведмидя. Годи мерщи выбигайте у двери и пособляйте тыхъ быты.

Гордій розбивъ крыжыну у викни и выскочывъ. За имъ Иванъ. На хати було два ведмиди, а одынъ ламавъ двери. Гордій пидбигъ до його и стрельнувъ йому у бикъ. Ведмидь заревивъ и кынувся на людей. Иванъ вдарывъ його спысомъ. Але добре не влучывъ и ведмидь збывъ його додоку. Ще одна хвылына и була бь Иванови смерть. Але тужь мыть Гордій кынувъ рушныцю, выхопывъ зь за пояса сокыру, пидскочывъ до ведмидя и розрубавъ йому голову. Ведмидь упавъ. Иванъ уставъ и каже:

— Спасыби тобі, дядьку, а то я пропавъ бы!

Гордій гукнувъ:

— Выходьте!

Уси повибигалы зь хаты хто съчымъ. Тымъ часомъ велыка ведмидыца зь ведмидчамъ побачыли це и

почалы злазыты съ хаты по дере-
выни. Спершу почало злазыты вед-
мидча. Дидь Панасъ съ Иваномъ кы-
нулысь, ухопылыся за деревыну и
видкынулы ии четь. Ведмидча гуп-
нуло додолу й заревло. А про те за-
разъ же устало и кынулось на дѣда
Панаса. Та тутъ пидскочылы ивши
и хто спысомъ, а хто сокырою —
вбылы ведмидча.

Тымъ часомъ ведмидыця побачыла,
що ведмидча бѣють и стрибнула съ
хаты. Отаманъ ухопывъ спыса та до
неи. Але тужъ мыть вона такъ вда-
рыла по спысови лапою, що винъ
переломывсь. Ведмидыця заревла лю-
то и кынулась на людей; вона була
такъ блызько, що воны вже чулы
гаряче вонюче дыхання. Вона вда-
рыла отамана и обидрала йому ливу
руку. Але винъ такъ луснувъ ии со-

кырою по лани, що вона ажъ завыла и ще дужче розлютувалась. Тымъ часомъ дидъ Панасъ устроивъ ии спыса въ груды. А Иванъ пиднявъ рушныцю и вже встыгъ ии набыты. Винъ стрельнувъ и влучывъ звирови просто въ око. Ведмидыця захыталась, заревла и закрутыла головою. Кровъ залыла ий очи. Огамавъ ще разъ рубонувъ сокырою, други йому пособылы. Ведмидыця впала и ии добылы. Уси скрыкнулы:

— Ну, хвала Богови!

Тымъ часомъ други товариши, що ходылы на стрилоцтво та до пастокъ, почулы стреляння и тежъ попрыбигалы. Але имъ ничого вже було робыты: тры ведмици лежалы повбывани. Вони кажуть:

— Оце такъ мыслывсьтво!

А дидъ Панасъ каже:

— Еге, було-бъ мыслывсѣтво, якъ бы ведмиди хату розвалялы та влизлы—усихъ бы подавылы. Спасыби отаманови, що догадавсь, якъ вызволытысь.

Отаманъ бувъ трохи пораненый, та й Иванъ тежъ. А про те вси були весели и ради, що лыха збулыся.

Отаманъ каже:

— А ну, хлопци —покы ще свитыть, оббилуемо ведмидивъ, а то по замерзають.

Заходылысь билуваты и радилы, кажучы:

— Добри кожухи будуть.

Зъ ведмидивъ надралы ще й лою. А мнмясо можна исты—його порубалы и почыпылы на морози до потреби. У ихъ теперь було досыть свижого харчу. Тымъ часомъ пивничне сявовже погасло и вси пишы спаты.

VIII. Весна. Тюлени, або собаки морські.

День по дню — минуло такъ затого три мисяця. Мисяць Сичень (Январь) уже кинчався, якъ трошки повиднищало у день. Черезъ тыждень виявилось й сонечко. Якъ золота смужка проризалося: Зрадило наше товариство, кажуть.

— Хвала Богови! Не буде вже билшъ безпросвітньої ночі.

Що день сонце все довше та довше свитыло... Почало наше товариство частіше зъ хаты виходыты, билше здобычи прыносягы. А здобычи теперь треба було, бо увесь харчъ поилы — тилкы здобычю тією й жывылыся.

Прийшла весна. Потеплишало. Почавъ снигъ тануты, побиглы стру-

мочки. Почавъ птахъ прилітаты; поприлітаты чайки и повенъ остривъ галасу прынеслы; за чайкамы прылынулы лебеди, гусы, гагары. Остривъ наче оживъ теперь, усюды чуты було крыкъ та кыгыкання пташыне.

А по горбочкахъ уже зазеленила травыця та мохъ кучерявый.

Зитхвулы люде широко, мовъ зъ ямы глыбокои выйшлы.

— Господы, яке то добро! казавъ дидъ Панасъ.

— Яке добро!

И други казалы:

— Гарно! Абы тилкы Богъ направывъ еюды корабель якый, щобъ выйты зъ ціи тюрмы.

И вони вся дожыдалыся корабля, дожыдалыся и выглядалы що дня, що хвылыны. А отаманъ каже:

— На нашъ остривъ корабли не

заходятъ. Скилки я издывъ, ни разу тутъ не бувъ. Але може який корабель прозь насъ итyme. Гилкы треба, щобъ побачылы насъ, щобъ зналы, що на острови люде есть. Треба якусь прыкмету имъ даты.

— А яку-жъ? пытающця.

— Та хочъ дрючка високого поставмо на берези, а на йому хлака билого почешьмо. Такъ и вчынылы: дрючокъ высокый постановылы, а на йому хлака билого зъ сорочки зробылы и почепылы.

А дни йшли за днямы. Весна проходила. Корабля не було. Огаманъ каже:

— Буде, чы не буде корабель, а сыдиты безъ дила не троба. Ходивъ я учора по остриву и побачывъ тюленивъ, собакъ морьскыхъ.

Уси спыталыся:

— Справди? Тюленивъ?

— Та тюленивъ-же. Повылазыды на беригъ грицця. Будемъ быты тюленивъ. Шкуры намъ здадуця, та и сало здасця.

А други пытаюцця:

— А сало на що?

Отаманъ каже:

— А Богъ його знае, чы прыйде жорабель до насъ, чы ни. Якъ що—боронь Боже!—доведеця намъ тутъ зновъ зимуваты, то стане намъ тюленячий лій у велькій прыгоди. Нема у насъ вже ни топыла, ни свитла, а тюленячымъ лоемъ можно намъ и топыты и свитыты.

Уси трохи зажурылысь, подумавшы про те, що може ще одну зиму доведеця тутъ зимуваты. Усимвъ ажъ страшно стало, якъ згадалы. Алежь уси бачылы, що отаманъ правду ка-

же, и другого дни поклялы иты тюленивъ, або собакъ морськыхъ быты.

Вранци отаманъ повивъ усє товариство туды, де бачывъ тюленивъ. Тыхенько пидійшлы и глянулы: увесь беригъ захрасъ тюленямы.

— Бачъ якъ порозлягалыся! сказавъ Иванъ.

И сиравди, розляглось ихъ багато. Усюды лежалы ци морськы зверы. Вони повылазылы зъ моря и грилыся на сонци. Тило у ихъ довгасте, завдовшкы зъ сажень—спереду шырше, а ззаду вужче. У тюленя чотыри лапы. Передни лапы коротеньки зъ пальцями, а помижъ пальцями полотенце, якъ у гускы. Це щобъ плаваты краще. Задни лапы повернулысь назадъ и зрослысь, -- здаецця, що то хвистъ, а то не хвистъ, а лапы. Голова у тюленя кругла и тро-

хы на собачу скидающа. Та и якъ
крычыть тюлень, то пидхоже до со-
бачого гавканья. Тымъ тюленивъ, и
звуть собаками морськымы. Товста
шкура тюленяча уся въ шерсты,
шерсть на спыно чорно-сира, зъ зов-
симъ чорными плямамы а на пузи—
руда. Тюлени годують свои диты
молокомъ. Жывуть билшъ у води,
нижъ на земли. Плавають дуже доб-
ре, а по земли ледви лазють. Та у
води билшъ якъ чверть годыны не
може винъ пробуты: тюленеви треба
вырнуты, щобъ подыхаты воздухомъ.
Взимку тюлени пробывають крыгу,
щобъ выстромыты у дирку морду и
дыхаты. Идять тюлени рыбу, ракивъ,
та рослыны морськы. Попойшы вы-
лазють на берегъ або на крыжныны.
Туть одпочивають на сонечку гриюц-
ця, а матери диты годують.

Ось и теперь воны повыходылы на беригъ и лежалы та кунялы на земли. Булы тутъ и стари вусати тюлени. Воны спалы на сонци, одкыдавши лапы; булы й матери зъ дитымы. Тюленята весело поглядалы та штовхалы одно одного. Воны й не гадалы, шо ворогъ уже блызько. А ворогы уже пидходылы и отаманъ тихо казавъ:

— Обходьте потыхевьку одъ моря, щобъ дорогу имъ до воды запыныты.

Люде почалы обходыты. У кожно-го була коротка товста ломака; девъ кого булы рушвяыци. Тыхо-тыхо йдутъ. Ось и зайшлы одъ моря. Тюлени й не ворухнуцця—мабуть ще не доводылось имъ людыву бачыты. Тоди отаманъ:

— Рушай!

Уси кынулысь на тюленивъ. Тюлени дуже боязькы — воны и одбывающа не вміють. А люде бьютъ ихъ ломакамы по голови и такъ убывають. Хото мавъ рушныци, спершу стрельнувъ, а потимъ узявъ за рулю та и почавъ рушныцею по голови тюленивъ быты. Довго такъ былы. Нарешти ти тюлени, що ще живи позоставалыся мовъ прочумалысь — уси кынулысь тикаты. Лизуть, посишающа, ажъ людей зъ нигъ збывають. Та лазіють воны дуже погано, тыхо. Тыиъ покы до воды долизлы, ще багатыхъ побыго. Нарешти якый живый зостався, ускочывъ у воду и быты вже було никого. Куцы побытыхъ тюленавъ лежалы на берези.

— Годи! — сказавъ дидъ Панасть и кынувъ ломаку. — Утомывсь!

И вси потомылыся. Цишлы до

дому исты. Попоилы, видпочылы. Тоде зновъ вервудыся до тюленивъ. Почалы шкуры й сало обдыраты. Мнясо кыдалы—исты його не можна: лоемъ тюленячымъ дуже воня. Шкуры й сало поперетягалы до дому й поховалы. Такъ промынувъ увесь день. Другого дни зновъ былы тюленивъ.

ХІ. Л и т о.

Прышло лито. Зимою сонце не сходило зовсимъ, була одна довга ничъ. А литомъ сонце зовсимъ не заходило—день и ничъ плыве по небу—ночи сталыся днямы. Та не весели ти дни булы вашому товариству: лито йшло, а корабля все не було. Отаманъ бачывъ це и звыливъ готуватыся на зиму. Товариство ходыло по остриву и збирало дерева й дошки—ихъ выкыдало море зъ побытыхъ

кораблівъ—це збиралы дрова на зиму. Опроче того збиралы на островахъ усе, що може гориты, навіть мохъ. Вони такъ добре працювали, що назбиралы досыть топлыва. Але треба було й ижы готуваты на зиму. Литою жывылысь билшъ птыцю. Отаманъ звеливъ берегты порохъ и незереводыты його на такую дрибноту. Почалы на птыцю сильця становыты. А Иванъ такъ примудрувался, що зъ якогось ципка, що съ корабля взялы, зробывъ лука, а дали й дромого. Поро и стрилы зъ залізными накинешныками. Було чымъ стрилаты птыцю.

У товариства була одна кодола, — взялы вони ии зъ корабля. Огаманъ довго дывывсь на неи, думавъ, а дали почавъ самъ и другимъ звеливъ расплитаты ии. Росплелы, вирьовочокъ накрутылы та й сплелы сить.

Було чымъ и рыбу ловыты. Такимъ побытомъ влитку уси малы що исты. Але треба було дбаты й на зиму. Вони одбиралы билшу рыбу и высушувалы ии у дымаревы. Пощастыло вбыты де килкы оленивъ та пару ведмедивъ. Мнясо зъ ихъ тежъ посушылы и заховалы укупи зъ рыбою. Такъ завчасу надбалы на зиму досыть харчу.

Одного разу Иванъ прыбигъ до отамана:

— Дядьку! отамъ-то звырына!

— Яка?

— А така, пидхожа до тюленя, тилкы билша, зъ рота иклы великы стырчатъ. Лежить на крыжыни.

Отаманъ каже:

— Це мабуць моржъ.

Пишовъ подывыцця зъ Иваномъ, — справди моржъ на крыжыни лежить, а крыжына далеко одъ берега.

Иванъ каже:

— Отъ якъ бы вбыты!

Отаманъ каже:

— Цього такъ не подужаешъ, зѣ имъ багато клопоту якъ шо быты його. Треба доброго спыса и рущыць та човна. Одного разу я вбывъ його. Винъ спавъ на крыжыни такъ, якъ оце. Мы подъихалы до його човномъ тихенько. Я кынувъ на його спыса. А до спыса привъязуецця реминь довгый, сажнивъ пъятьдесять завдовшкы, а на киеци реминю кухва добра.

— А на шо жъ то? — пытаецця Иванъ.

— Ось слухай, — каже отаманъ. — Якъ ударывъ я його, заразъ мы и подалысь зъ човномъ назадъ, навтыкы. Моржъ у воду, мы выпустилы реминь зъ кухвою (бочкою). Моржъ

ширнувъ, та кухва глыбоко не пуска, а спысь зъ зазубнемъ зъ шыи не вылазять. Моржъ розлютувавсь, вырнувъ зъ воды подыхаты, кынувсь на кухню, бье ія икламы, а кухва тилкы видскакуе. А винъ ще дужче сердыця.

— Кумедія! каже Иванъ.

— А отаманъ каже:

— А мы, мерщій на крыжыну, забылы товсту коляку и привъязалы до неі реминь — теперь у насъ моржъ на прыпони. Тоди намоталы, скилкы можна було, реминь на коляку. Моржъ зновъ у воду, та вже реминь шокоротчавъ. Такъ що разу; якъ вырве винъ зъ воды, та мы и намотуемъ реминь усе дужче та дужче на коляку.

А Иванъ пытаецця:

— А якъ що не вырне!

Отаманъ каже:

— Не можна йому не вырнуты: дыхаты йому треба. Моржъ не рыба, а звяръ такый, якъ и тюлень, дыха легенямы, а не зябрамы. Тыгъ йому й треба выходыты. Такъ мы й намотуемо реминь, помы прытягло його ажъ до берега — тоди и вбыли зъ рушныць та ломакамы.

— Добре!—каже Иванъ.

— А отаманъ говорыть:

— Иноди й не дуже добре бува. Часомъ не поспишыся реминь зъ човна пустыты — каторжна звырына потягне реминь, оберне човна й людей потоце.

Иванъ пытаецця:

— А багато зъ моржа корысти?

Отаманъ каже:

— Зъ великого билшь якъ десять пудъ сала та иклы—зъ ихъ де ще выробляють, —та шкура у сього рубливъ на пятьдесятъ.

— Отъ якъ бы вбыты його! — каже
Иванъ.

А отаманъ одмовля:

— Не вбъешъ! Ни на чому намъ
пидъихаты до його. Та й кухвы нема.
Рыба може до насъ на беригъ прыйде.

Але моржъ не прыйшовъ на остривъ
и його не вбыто.

Лито вже мынало, корабля ніякого
не було. Товариство мусыло тутъ
ще зиму зимуваты. Пожурылыся уси.

Х. Знову зима.

Знову зима на безлюдному холод-
ному остриви! Намучылысь люде и
за ту зиму, думалы, влитку до дому
пойдуть, тилкы и жылы тіюю надію.
А надія та одурыла — доводылось ще
жыты тутъ у цій тюръми, що не за-
мокъ, а море іи замкнуло. Тяжко
було всимъ на серци, уси ходылы,

якъ прыбыти. Тилкы отаманъ бувъ такий, якъ завсигды: не веселый, та й не сумный,—винъ бо свій сумъ ховавъ глыбоко у серци.

А зима вже прыйшла. Витеръ гулае, страшни морозы наганяючы. Намитае винъ велычезни кучугуры зъ снегу и зновъ розмитае. Теперъ було, здаецця, ще холоднище, ніжъ у ту зиму. Тилкы била вогню й було тепло. Двери затого не можна було видчияты: якъ одчынешь, такъ усе инеемъ и вкрыецця. Сумно сыдаты у хати. Дни мынають за днямы и ничего нового не прыносять. Уси думкы, яки булы передумалы ни про вищо билшь и думаты. Сумна, страшна нудьга обняла усихъ. До того ще усимъ хотилося спаты, такъ и хылыло, такъ и валяло. Отаманъ знавъ, що це таке—знавъ, якъ це небезпешно.

Тымъ винъ не дававъ никому у день спаты. Скоро котрый не тоди, якъ треба, ляже, винъ заразъ до його:

— Чого лигъ? Гегъ, не лежы! Хиба не знаешъ, що цынга прычепыцца?

И винъ самъ дававъ усимъ прызвидъ, якъ робыты; то дрова рубавъ, то грубу топывъ, то те, то се робывъ. Хочъ якъ було холодно, а винъ хочъ на десять хвылынъ, а выходывъ зъ хаты. Де яки слухалыся його, а де яки вже починалы ремствуваты:

— Не займай! Яке твое дило!

Воны забулы про те, що самы обиралы Гордія отаманомъ и обицялыся слухатыся його. А якъ хто зъ слухяныхъ нагадувавъ имъ про це, то вони казалы:

— Видчепысь ты зъ його отамануваннямъ уси мы тутъ отаманы!

Але Гордій ще не пускавъ отаманування зъ рукъ. Винъ, якъ и ранишъ, порядкувавъ скризъ, дилывъ ижу, дрова, свитло. Товариство сердылося:

— Що винъ дилыть? Наче воно його? Адже воно наше, гуртове: скилки хочемо, стилки й беремо.

Але Гордій знавъ, що коли браты ижы й дровъ стилки, скилки схочешъ, то ихъ не стане на зиму— доведецця вмираты зъ голоду й зъ холоду. И винъ не пускавъ товариству и не дававъ йому въ цьому порядкуваты. Тилки вже въ одному воны ниякъ не слухалыся його: спалы удень и не выходылы на свиже повітря.

Не забаромъ выявылось, до чого це доводыло. Кырыло, той що колысь Иванъ вытягъ його зъ воды,

занедужавъ. У його попухлы колина, ясна тежъ попухлы, кровь зъ ихъ иде, — плюнувъ чымсь чорнымъ. Потимъ поросхытувалысь зубы и по-выпадады; глоткою пишла кровь. У його була цынга.

Зъ корабля узято було де яки ли-кы одъ цынги. Гордїй спробувавъ ликуваты, та не пособылося. Хворый усе дужче та дужче занепадавъ на сылу. Потимъ винъ згубывъ памъять блудывъ словами. Усе йому здрава-лося, що винъ вертаецця до дому — до молодой жинкы, до дытыны.

— Галько! крычавъ винъ борса-ючысь, — Галько! Иды сюды! хыба не бачишь, що я прыхавъ? Иды сюды! Чого-жь ты не йдешъ? Госпо-ды! вона не йде, и ты не хоче!

Хворый страшенно мучывся, кы-давсь, плакавъ. Сумно й понуро ды-вылысь на його товариши.

Передъ смертю хворый опамъятався. Винъ попросався зъ товаришами. Винъ прохавъ ихъ одвезты привытанна жинци и благословенна дитыни. Потимъ винъ пидвигся, хотивъ ще щось сказаты, але тилы скрыкнувъ:

— Галько! и вправъ мертвый на лавку.

Треба було ховаты товариша. Його загорнули у оленячу шкуру и положили на лави. Треба було хочъ прочитаты надъ имъ молитвы. Уси дожидалы, що це зробить отаманъ. Але теперь винъ стоявъ, осторонь била викна, дывлячысь на двиръ. Винъ мовъ не бачывъ, що навкругъ його робылося. Дидъ Панасъ пидйшовъ до його и доторкнувсь до плеча. Гордй видразу обернувсь: дидъ Панасъ побачывъ, якъ по його щоди

скотылась важка пекуча сльоза. Дидьмовчкы показавъ отаманови на хворого и пишовъ.

Гордїй узявъ молютовныка и прочытавъ надъ мертвымъ молитвы. Тоди його понесли зъ хаты. Копаты яму въ земли зовсімъ не можна було въ глыбокымъ снігомъ, та й земля тверда була зъ морозу, якъ каминюка. Тыиъ мерця поховалы до весны у снігу. Поховавшы, долго стоялы надъ могылкою и каженъ думавъ:

— А що якъ уси повмирають и минн доведеця самому тутъ мучытысь?

Потимъ повернулыся до дому. Не привитна чорна хата здалась имъ ще непрывитнишою, ще похмуришею. Важко було въ ій. Але ще важче стало, якъ занедужавъ другый, потимъ третій товаришъ. Хочъ бы пишовъ куды, хочъ бы втикъ одъ цихъ

недужихъ, побытыхъ смертельною хворобою. Але втектъ було никуды, и товариство мусыло хвылына по хвылыни бачыты, якъ хвороба вбывала людей, якъ люде вмиралы. И въ кожного въ голови стояла думка:

— Може й я незабаромъ...

Нарешти недужи вмерли и ихъ поховано. Товариство зовсимъ занепадо духомъ. Казалы:

— Намъ усимъ умираты доведеця!

Отамана уже ни хто не слухавсь. Харчъ, дрова тяглы, якъ хто хотивъ. Гордій спершу змагався, не дававъ, умовлявъ, але почувъ одно:

— Однаково намъ вмираты!

А рудый Гаврыло, найзадержуватійшый зо всього товариства, — одного разу трохи сокырою во вдарывъ Гордія, якъ той хотивъ не дати йому чогось. Гордій побачывъ, що цымъ

людямъ забыло паморокы зъ довгого горя й муки. Винъ зрозумивъ, що зъ ими ничого не поробышъ, и оступывсь. Товариство почало робыты, що хотило. Тилкы Иванъ одынъ и доси прыхыльный бувъ до Гордія и слухавсь його у всьому.

Х. Незгода.

Такый ладъ не мигъ довго держаться. Саме товариство незабаромъ побачыло, що у його не стае харчу. Хочь воны й казалы, що однакъ имъ умираты, алежъ тутъ злякалыся. Имъ ще хотилося жыты. А исты вже було затого ничого. Ще два товариши вмерло зъ цынгы та зъ поганой ижы. Це ще додало усимъ ваги на серце.

Одного разу увечери уси сьидилы у хати. Все byly потомлени. Отъ уже третій день воны блукають по остри-

ву, але не стрилы не то ведмидя або оленя,—навіть и въ пасткахъ ничего не було. Сьогодні уранци зъили останній шматокъ м'яса и пішли шукаты здобычи, а їи не було. Бачылы билого ведмидя—винъ одынъ мабуть и зостався на острови. Але винъ зробивсь сторожкый — не пидпуска до себе такъ, щобъ можно було встрелыты. Його вже килкы разивъ бачуть и ніякъ не видійдуть до його. Повернулыся до дому безъ ничего. Теперъ уси сидилы голодни й похмури, нихто и слова не промовивъ. Здавалось, важка хмара налягла на всіхъ.

Нарешти рудый Гаврыло скочывъ зъ мисця. Винъ звычайно дуже багато ивъ и теперъ билшь одъ усихъ терпивъ зъ голоду. Очи йому блыснулы.

— За яки грихы? — ревнувъ винъ. —
За яки грихы? Чому не приховали
на зиму харчу? Хто вынень? Огаманъ
повынень бувъ це зробыты! Чому
винъ не зробывъ?

И винъ зненависто глянувъ на Гор-
дїя. Гордїй сидивъ у кутку біля ка-
ганця и читавъ соби тихенько Еван-
гелїю. Гаврыло побачывъ це, и його
мовъ хтось пидштовхнувъ. Винъ
скрыкнувъ:

— Бачъ, винъ книжечкы чита, а
про те йому байдуже, що люде зды-
хають зъ голоду!

Усе товариство скаланутылося. Уси
булы змучени, у всіхъ головы пала-
лы. Вони ни розумилы до пуття, що
вони роблять. Имъ теперь и справ-
ди здалося, що Гордїй тилкы книжку
чита, а про ихъ йому й байдуже.
Вони забували те, що й винъ такъ

само нічого не івѣ, якъ и вони. Вони скочылы зъ мисць. Блѣди облычча почервонялы, очы зайнялыся гнѣвдывымъ дыкымъ вогнемъ. Вони крычалы, гвалтувалы. Вони кынулыся до Гордія и закрычалы:

— Чому не надбавъ, скылкы треба на зиму? твоѣ діло було: ты — отаманъ!

Гордій згорнувъ кныжку й уставъ. Облычча йому було блѣде, але спокійне. Винъ одмовывъ.

— Я надбавъ, скылкы можна було. Вы самы знаете, що билшь не можна було.

Вони це знали, але теперъ вони нічого не розумилы. Вони крычалы:

— А де жъ воно подивалося, колы ты надбавъ? Чому жъ його не стадо на всю зиму?

Гордій видмовывъ:

— Його стало-бъ, якбы вы не брали безъ пуття. Я не веливъ браты, але вы мене скинули и почали робыты, якъ зналы.

И цьому була правда. Але зновъ и цього вони теперь не розумилы. Имъ здавалося, що самъ Гордій вынень у всьому. Гаврыло пидскочывъ до його и скрыкнувъ:

— Бреше винь! бый його!

Навкругы были роздратовани, сбоеволили зъ голоду люде зъ дывкими страшными облыччамы. У головахъ у ихъ запаморочылося. Гаврыло ухопывъ бувъ Гордія за плече.

Але тїи-жъ хвылыны хтось выскочывъ зъ купы, скинувъ геть Гаврылову руку, ставъ поручь съ Гордіемъ и скрыкнувъ:

— Що вы робыте?!

Це бувъ Ивань. Але Гаврыло зо-

всімъ розлютований видштовхнувъ його:

— Геть, собача? Бийте його!

Ще мить и вси ци люде кинулысь бы на Гордія.

Але тіжъ хвылыны винъ однимъ порухомъ одкынувъ одъ себе Гаврыла геть и выстушывъ напередъ. Уси самы не знали—якъ подалися назадъ. Гордій глянувъ имъ у вичи и спокійно промовывъ:

— Вы хочете мене вбиты? Убийте, якъ що не боитесь Бога. Тилкы за що?

Товарыство не стерпило цього погляду и цыхъ сливъ. Воно оступылось назадъ. Але воно ще не розходылося. Гордій казавъ дали:

— За що-жъ вы мене вбъете? Чы я виненъ, що корабель побыла крыга?

Винъ у цьому бувъ не выненъ — це

що вони могли розумити. Вони це зрозуміли и почали думати. А Гордій казавъ:

— А може я виненъ тымъ, що мы на остривъ вийшли?

Ни, и въ цьому винъ не виненъ, инакше не можна було. Вони розумили, бо вже думали.

— Чы може я виненъ, що корабель влитку не прыйшовъ?

Ни, ни, винъ не мигъ цьому по-событы.

— Вы бачыте, що не моя въ цьому провина. Не моя провина, що й харчу не стало. Вы самы знаете, що якъ бы берегты його, то його стало-бъ. Але вы сокырою проганылы мене видъ його.

Теперь уси це почулы й зрозумілы, бо те полумья, що обхопыло було имъ груды, вже погасло. Вони не

жали чого казати. Мурчачи, якъ звирьы прогнани, видходьлы вони назадъ и сидалы по темвыхъ куткахъ. А Гордїй казавъ дали:

— На що такъ духомъ занепада-ты? Богъ усе зможе зробиты. Може Богъ дасть намъ завтра здобычь.

— Де вона, везьмецця! — оззався хтось.

Але Гордїй одмовывъ:

— Не вмерли доси - но вьремо й дали!

И усимъ у серци чогось заяснила якась маненько надїя. Вони бо вси такъ хотили надїятися! Вси мовъ оджылы трохи. За цією надїєю у серци полягали й спаты.

XII. Ведмидь.

Другого дни вранци Гордїй узявъ рушныцю и вьйшовъ зъ хаты. Винъ

хотивъ знайти ведмидя и вбыты його. Це треба було зробити, бо товариству не було чого исты, прыходыла голодна смерть. Гордїй пишовъ на схидъ сонця берегомъ. Винъ пройшовъ уже багато, якъ помитывъ зда лека ведмидя. Звиръ сыдивъ коло берега на крызи и дывывсь на низъ.

— Що винъ робить? — подумавъ Гордїй.

Винъ почавъ прыдивлятыся, сховавшыся за скелю. Видъ скели до ведмидя було сажнивъ сто.

Незабаромъ Гордїй помитывъ, що ведмидь сыдивъ надъ якоюсь диркою у крызи и ждавъ. Чого винъ дожыдавсь?

Промынуло вилкы хвылынъ. Въ дирци щось зачорнило. Тужъ хвылыну ведмидь обхопывъ обома лапамы те чорне и вытягъ його. Це бувъ тюлень. Гордїй подумавъ:

— Такъ ось якъ ведмиди тюленивъ ловлють!

Ведмидь задавывъ тюленя и понисъ його на беригъ, стрыбаючы зъ крыжныны на крыжыну. Винъ побигъ просто въ той бикъ, де бувъ Гордїй. Бачывшы той це, ще дужче прыхылвся за скелю. Винъ прытаивъ духа и ждавъ. Витерь бувъ не видъ його, а на його видъ ведмидя. Тымъ ведмидь не мигъ чуты його. Звиръ добигъ ажъ подъ скелю и зупынивсь. Винъ положывъ тюленя передъ себе. Тоди повивъ головою туды и сюды и почавъ нюшыты. Винъ почувъ во рога и стыха загарчавъ. Винъ уже думавъ про те, чы но питы бь йому обидаты куды инде. Але покы винъ думавъ, Гордїй пиднявъ рушныцю. Рушныця цокнула. Ведмидь одразу такъ и повернувся у той бикъ, де

бувъ Гордій. Сколя не давала стріляты, Гордій видразу выступивъ зъ за нею. Передъ нимъ бувъ ведмидь усього ступнивъ на п'ять. Гордій націльвзъ ведмидиви у сердце и стрельнувъ. Ведмидь упавъ.

Але вінъ уставъ знову. Вінъ випростався, простягъ одну лапу, ухопивъ другою лапою жменю снігу и заткнувъ свою рану. Гордій державъ на поготови ніжъ. Його куля влучыла ведмидеви просто въ сердце. Рука у його не тремтила. Вінъ кынувся самъ до ведмидя и встромивъ йому ніжъ у глотку. Ведмидь упавъ мертвий.

Тія-жъ мыти Гордій почувъ скрыкъ. Це Иванъ ходивъ поблызу, почувъ стріль и прыбигъ. Вінъ побачивъ мертвого звира и скрыкнувъ:

— Дяка Господеви! Невже це вы сами його такъ!

А Гордій вытягъ ножа и каже:

— Треба швидче зъ имъ порацця; а то замерзне и зробицця, якъ камянюка. Клычъ товаришивъ!

Иванъ побигъ. Гордій тымъ часомъ билувавъ ведмидя. Звиръ бувъ великый зъ сажень завдовшки. Зъ роту у його стырчылы иклы. Ведмидь бувъ дуже сытый и важывъ билшъ, якъ триццять пудъ. Прышли товариши и хотилы исты сыре м'ясо—такъ по-выголожувалыся. Але Гордій умовывъ ихъ сказавшы, що це пошкодыть имъ. Вони послухалыся.

Гордій роздилывъ ведмидя на чотыри частыны и все це понесли до хаты. Тамъ напеклы м'яса и незабаромъ уси влы.

Бережучы харчъ, можна було прожыты ведмижымъ м'ясомъ тыжнивъ зо два. А тамъ може ще що Богъ

пошле. Бувъ уже початокъ мисяця Лютого (Февраля). Сонце вже почынало свитыты—повертало на весну. Але чы схоче товариство берегты ижу? Гордїй забалакавъ про це. Уси крыкнулы:

— Робы, якъ знаешъ, а то пропадемо. Дилы й бережы, щобъ стало.

Теперьъ товариство зновъ почало слухатыся Гордїя.

Черезъ тры дни имъ знову пощастыло: убылы пару оленивъ. Одного вбывъ Гордїй, а другога рудый Гаврыло. Гаврыло самъ прынисъ и виддавъ оленя до схову Гордїеви.

Тяжко було доживаты зиму. Але якось дожылы.

Прыйшла весна—знову полекшало. Але ни едыного вїтрыла й доси не выдко было на мори. Товариство могло боятыся що й це лито нихто до

ихъ не зазырне, и вони мусять ще зимуваты на цьому острови. А скільки зимъ вони ще тутъ зимуватымуть? Богъ знае!

XIII. Човень.

Прийшло лито. Одного разу Гордій пишовъ пошукаты щось у комори. Перевергаючи усякый мотлохъ, що бувъ тамъ, вінъ помитывъ якусь скрыньку. Вінъ вытягъ її и заразъ пизнавъ. Вона була зъ корабля. Якъ перенесено та поставлено сюды. такъ и забуто, закыдавши мотлохомъ усякымъ. Що въ їй було?

Гордій видчынывъ її и троху не скрыкнувъ зъ радощивъ: тамъ лежала прозорна трубка. Пидъ нею бувъ якысь паперъ. Гордій розгорнувъ його. Це бувъ планъ землямъ и півничному морю.

ничого не кажучы нікому, Гордій

забравъ и трубку, и плавъ и пишовъ на гору. Винъ вылизъ ажъ на верхъ и почавъ дывытыся у трубку. У прозорну трубку далеко выдко. Гордїй глядивъ на вси боки и видъ разу скрыкнувъ зъ радощивъ: по той бакъ ихнього острову зовсимъ выразно выдко було другый великый островъ, а тамъ ще островци. Якый же це бувъ стривъ?

Издывшы Гордїй по моряхъ, звыкъ розбираты по троху планы зъ земли Винъ розгорнувъ свого плана и почавъ роздывлятыся. Винъ роздывлявсь довго, довго думавъ, зновъ почынавъ дывытыся у трубку, ажъ покы впевнывсь. Тоди винъ усмихнувсь и поспишаючысь, злизъ зъ горы. Але чого-жъ винъ радивъ?

Винъ ничого покы не сказавъ товаришамъ. Увесь день винъ щось

дунавъ та розмирковувавъ. Прыйшовъ вечеръ; усе товариство було дома. Тоди Гордій забалакавъ:

— Слушайте, що маю казати. Може Богъ пошле намъ волю.

Серце усимъ стрепенулося; уся вуха понашорошувалыся. А Гордій казавъ:

— Звайшовъ я у нашій комори прозору трубку. Мы й не знали про неї, що вона есть. Я пішовъ зъ трубкою на гору, дывывсь и побачывъ недалечко одъ насъ остривъ.

— Остривъ? запыталыся вси. Якый? Гордій каже:

— Я роздывывсь на планъ. Выходыть, що той остривъ — Шпицбергенъ.

Товариство спыталося:

— То выходыть мы била Шпицбергену живемо?

Гордій сказавъ:

— Еге!

Дидь Панасъ здывувався:

— То що-жъ намъ пособить це?

Гордій каже:

— Вы добре знаете, що на Шпицбергенъ що року издють люде быты тюленивъ. Якъ бы мы жылы на Шпицбергени, то доси-бъ уже булы дома. Переидемо на Шпицбергенъ!

Уси ажъ скрыкнулы зъ дыва. Якъ те такъ—переидемо на Шпицбергенъ! Хиба це легенька штука? До Шпицбергену далеко. А на чому вони ихатымутъ?

Гордій подождавъ, помы вси вы-балакалы, що хотилы, а тоди сказавъ:

— Мы розваляемо нашу хату и зробымо велького човна. Тымъ човномъ поидемо на Шпицбергенъ. Це правда, що ихаты туды страшно. А зоставаты сятуть на зиму ще страшнише.

Товариство бачдыло, що Горій каже правду—усимъ уже увирывся цей остривъ Але й у море йты середъ крыжынъ у поганенькому човныкови тежъ було страшно. Одынъ каже:

— Та це-жъ однаково, шо кынутыся у море.

Гордій сказавъ:

— То вмираймо зъ голоду на цьому острови!

Почалы сперечатыся. Менша частына хотила ихаты, билша ни. Довговоны сперечалыся и нїякъ не могли поладнаты. Тоди Гордій каже:

— Осъ слухайте, шо я казатыму. Колы не хочете ихаты, той не треба. Але помогите мини зробыты човна, щобъ поихаты зъ трьома, або зъ чотырьма товаришамы. Якъ шо Богъ поможе, я проиду на Шпицбергенъ,

диждусь тамъ корабля, а тоди й по-
васъ заидемо.

Но це уси присталы. Поклалы
хаты не ламаты, а розваляты тилжы
коморю и зъ неи човна зробіты.

Почалася работа. Усе товариство
працювало. За два тыжни човенъ
бувь готовый.

Зъ Гордіемъ ихало ще трое: Иванъ,
дидъ Панасъ та ще одынъ. Вони на-
брали соби харчу, одежи, пошылы
соби шатро зъ оленячыхъ шкуръ.
Потимъ помолылысь Вогови и якъ
ихалы, прощалысь такъ, мовъ на
смерть ишлы. И справди, небезпешно
дуже було ихаты, де хто такъ и ба-
завъ, що Гордій зъ товаришамы за-
гыне. Уси молылысь, щобъ имъ ша-
стыло. Море хвылювало. По йому
плавало чымало крыжынъ. Доводы-
лось идучы по всякъ часъ керуваты

човномъ промаждо ими. Тилкы такый гарный мореплавецъ, якъ Гордій, мигъ це роботы. Иноди було такъ, що ось — ось крыжына погоцыть човна. Але Гордій не выпускавъ зъ рукъ стерна. Винъ дви noci не снавъ, забувъ про ижу и все тилкы керувавъ. Дуже йому хотилося на волю. На щастя бури не було. Мореплавци, добре натомыв шизъ и насграв шизъ доихалы до Шпицбергену.

Але на Шпицбергени никого не було. Четверо мореплавцывъ розипъялы свое шатро зъ оленячыхъ шкуръ и почалы дожыдатыся. Вони вже прожылы тыждень. У кожного була думка:

— А що якъ нихто не прыде? Одирвалысь одъ своихъ, а корысти нїякой. Вєргацця небезпешно.

Тилкы Гордій казавъ:

— Якъ що Богъ дасть намъ выр-
ратуватысь, то тилкы тутъ, а не тамъ,
Але й йому було сумно.

Мынувъ ще тыждень.

Одного разу пишовъ Гордїй, чы
не встрелыть чого на харчъ. Довго-
блукавъ, та нычого не здобувъ. Винъ
сивъ одпочыты на скелю.

Сыдыть та дывыцця нанызъ. На-
вкругы скели крути мохомъ позаро-
стали. Дали беригъ, ще дали сыне
море. По морю бижать сердыти хвы-
ли, плещуть объ беригъ, бильй шумъ
такъ и розсыпаецця по крайбереж-
ному писку.

Слуха Гордїй, якъ шумыть море,
а въ самого зъ журбы сердце рвецця.
Згадалась йому слобода ридна. Зга-
далась йому хатка невеличка. У ій
винъ рисъ змалку, якъ ще жыви бу-
лы його батько й маты. И такъ.

Йому схотилося до дому, така нудьга його обхопыла, що й не вымовышъ. Сужуе Гордій, а море шумить, плеще.

Колы це зненацька здалося йому, неначе ща биле выдко здалека на мори. Чайка то билокрыла, чы витрыло кораблеве? Вступывъ очи Гордій у ту билу пятку. Ось вона билшае, росте.... Витрыло, витрыло! Це корабель иде! Ось уже й щоглы выдко, ось....

Кынувсь Гордій, якъ несамовытый зъ скели, бижыть до товаришивъ, гука:

— Корабель!.. корабель!

Прыбиглы ти до берега, а вже корабель выразно выдко — просто до Шницбергену иде....

Що тутъ довго казаты? Забравъ корабель Гордія зъ товаришами. Заихавъ и на той остривъ, забравъ

останнихъ одынадцять чоловика та
й увесь ихъ скарбъ, що вони прид-
балы.

Воны повернулыся до дому. Смухы
и шкуры, що придбалы вони на ос-
рови, вони попродады и гроши по-
дылылы. Теперь — усимъ, — и Горді-
евн — було чымъ жыты. Але два рокы
на остриви далыся йому въ знакы —
винъ постарашавъ и посывивъ за цей
часъ.

К и н е ц ь .